

SİDE MÜZESİNİN AÇILIŞI

1947'den beri Türk Tarih Kurumu adına üyelerinden Prof. Dr. Arif Müfit Mansel'in Başkanlığındaki bir heyet tarafından İstanbul Üniversitesi ve Millî Eğitim Bakanlığının yakın ilgi ve yardımlarıyla Side'de yapılmakta olan kazıların meydana çıkardığı eserler, bugün Side'yi birinci sınıf arkeoloji merkezi ve turistik bölge haline getirmiştir. Bize verilen bilgiye göre 1962'de Side'ye 22.000 yerli ve yabancı turist gelmiştir. Muhteşem tiyatrosu, agorası, mâbetleri, hamamları, evleri, çeşmeleri, heykelleri, kitabeleri ve direkli mermer yollarıyla eski Anadolu'nun bu önemli liman şehri şimdi de güzel bir müze kazanmıştır.

İstanbul'un kültürlü ve tarihsever bir ailesi, Yüksek Mühendis Ragıp Devres ve eşleri Selma Devres, aile dostları olan Kazı Direktörü Ord. Prof. Dr. Arif Müfit Mansel'in ve Doç. Dr. Jale İnan'ın delâletleriyle Side'ye karşı büyük bir ilgi duymuşlar, bu ilgi git gide bir aşk haline gelmiştir. Sayın Devres'ler ilk önce tiyatronun temizlenmesi için her yıl bir para ayırdıkları gibi, agora'nın karşısında bulunan ve son yıllarda temizlenerek meydana çıkarılan antik hamamın onarımını ve buranın bir müze haline getirilmesini de üzerlerine almışlar, bütün masraflarını -ki bu 100.000 lira civarındadır- ödemek suretiyle bu işi başarmışlardır. Öyle sanıyoruz ki bu müze memleketimizde tarihî harabelerin ortasında, onun kendine mahsus havası içinde kurulmuş tek ve en güzel müzelerden biridir.

Müzenin açılışı 14 Ekim 1962 Pazar günü parlak bir törenle yapıldı. Daha önce çeşitli bilim kurumlarına ve kişilere dâvetnameler gönderilmiş bulunuyordu. Millî Eğitim Bakanı mazeretlerinden dolayı törene katılamamışlar, yerine Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Rüstem Duyuran'ı göndermişlerdi. Türk Tarih Kurumu'nu da Kurum'un Genel Müdürü Uluğ İğdemir temsil ediyordu. İstanbul Holânda Tarih ve Arkeoloji Enstitüsünün Sayın Müdürü Prof. Cense eşleriyle birlikte törene katıldığı gibi, Antalya Valisi ve İkom'un toplantısı münasebetiyle Antalya'da bulunan Türkiye Müzelerinin Müdür ve Uzmanları da törene gelmiş bulunuyorlardı. Sayın Ragıp

Devres ailesinin bütün fertleri törende hazırıldılar. İstanbul'dan bazı tarihsever kişiler ve bu arada Teknik Üniversite Profesörlerinden Mustafa İnan'da törene katılmışlardı. Manavgat Kaymakam ve ilçenin Yüksek memurları burada idiler. İlçe ve Köy halkının büyük bir kısmı, kazıda çalışan köylüler tören yerini doldurmuş bulunuyorlardı. Side Kazı Heyetinin Başkanı Ord. Prof. Dr. Arif Müfit Mansel, yardımcısı Doçent Dr. Jale İnan ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji bölümünden Side kazısında çalışan öğrenciler misafirlerini ağırlamak için ellerinden geleni yapmışlardı. Side o gün bir bayram havası yaşıyordu.

Saat 15,30 'da Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Rüstem Duyuran Millî Eğitim Bakanı adına töreni açtı ve Side Kazı Heyetiyle bu müzenin meydana gelmesini sağlayan Devres ailesini öven, eserin bilimsel ve turistik önemini belirten bir konuşma yaptı.

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdüründen sonra Side Kazı Hey'eti Başkanı Ord. Prof. Dr. Arif Müfit Mansel, aşağıya aynen koyduğumuz geniş ve bilimsel konuşmasını yaptıktan sonra sözü Side Kazısı Başkan Yardımcısı Doçent Dr. Jale İnan'a bıraktı. Side kazılarına büyük emeği geçen ve bu müzenin yapımında da feragatle çalışmış olan Jale İnan, aşağıya koyduğumuz konuşmasıyla Müze binası hakkında geniş izahat verdi.

Dr. Jale İnan'dan sonra Antalya Valisine söz verildi. Antalya Valisi Manavgat Kaymakamlığından beri Side'ye karşı büyük bir ilgi duyduğunu, Vali olduktan sonra bu ilgiyi devam ettirdiğini, Side'ye böyle güzel bir eser kazandıranlara Antalya İli adına müteşekkir bulunduğunu söyledi.

Validen sonra Türk Tarih Kurumu Genel Müdürü Uluğ İğdemir söz aldı ve bu tarihî günde mazeretinden dolayı bulunamayan Türk Tarih Kurumu Başkanı Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'nun bir mesaj gönderdiğini, Kendisine Türk Tarih Kurumu'nu bu törende temsil görevi verildiğini söyledi ve Prof. Şevket Aziz Kansu'nun şu mesajını okudu :

“Bilimsever vatandaşlarımızdan sayın Selma Devres ile Yüksek Mühendis Ragıp Devres'in bir kaç yıldan beri Side tiyatrosunun ve Side kazılarında meydan çıkan güzel eserleri sinesinde barındıran bu müzenin onarımı, restorasyonu için esirgemediği büyük ve unutulmaz yardımlarını, Müzenin bu mutlu açılış gününde, Türk Tarih

Kurumu adına takdir ve şükranla anıyoruz. Yıllardan beri Kurumumuz namına Side kazılarını yöneten değerli arkadaşımız Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in bilimsel faaliyetlerini, Side'nin bilim ve turizm dünyasına açılmasında gösterdiği büyük gayretini de burada takdirle anmayı bir ödev sayıyoruz.

Side kazı heyetinde büyük emekleri geçmiş olan arkadaşlarımızı da saygı ile selâmler, bu olumlu eseri yaratanları kutlar, yeni Müzenin Antalya çevresine hayırlı olmasını dileriz."

Uluğ İğdemir'den sonra söz İstanbul Holanda Tarih ve Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Cense'ye verildi. Prof. Cense Türkçe olarak aşağıya koyduğumuz konuşmasını yaptıktan sonra sözü bu güzel eseri memlekete kazandırmış olan Sayın Yüksek Mühendis Ragıp Devres'e bıraktı. Ragıp Devres çok mütevazı bir ifade ile aşağıdaki konuşmasını yaptı. Uzun alkışlarla karşılanan bu konuşmadan sonra Müzenin kordelâsı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Rüstem Duyuran tarafından kesilerek Müze dâvetlilere açıldı. İç ve dış resimlerini bu sayımızda göreceğiniz Müze gerçekten güzel ve değerli bir eserdir. Bu eseri memleketimize kazandıranlara şükranlarımız sonsuzdur.

Ord. Prof. Dr. ARIF MÜFİD MANSEL'İN KONUŞMASI

Bugün burada mesut bir hâdisenin tes'idi, sayın Y. Müh. Ragıp Devres ve refikaları Selma Devres'in tâmir ve restore eyledikleri antik hamam binasının içinde vücade getirdiğimiz müzenin açılış töreni münasebetiyle toplanmış bulunuyoruz. Bu törene katılmak ve bugünkü sevincimizi bizimle paylaşmak üzere buraya kadar gelmek zahmetinde bulunmuş olan sayın zevata, başta Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu, Antalya Vilâyeti ve Manavgat Kazası erkânı ve Antalya'da ICOM toplantılarına katılan müze müdürleri olmak üzere, kazı heyeti adına hoş geldiniz der, teşekkürlerimi sunarım.

Sayın dinleyicilerim; herhalde hepiniz biliyorsunuz ki Side'de 15 senedenberi arkeolojik araştırmalar ve kazılar yapmaktayız. Türklerle ilgili büyük tarih problemlerini ortaya koymak, bilhassa Anadolu tarihini ilk defa olarak en eski devirlerden zamanımıza kadar bir bütün halinde ele almak ve incelemek üzere Atatürk tarafından kurulmuş olan Türk Tarih Kurumu'nun inisiyativ, irşadı ve sağladığı

tahsisatla 1947 senesinde Side'de kazılara başladık. Kısa bir süre içinde elde edilen bilimsel sonuçların önemi kendini gösterdiğinden ve bilim dünyasının dikkat nazarını çektiğinden her sene bir az daha fazla-
laşan tahsisat ve araçlarla bugüne kadar muntazaman eylül ve ekim aylarında bu kazıları devam ettirdik. 1954'te Antalya'da yapılan Üniversite haftasında, antik çağda "Pamphylia" olarak gösterilen Antalya'nın düzlük bölgesinin tarih ve arkeoloji bakımından önemini takdir eden ve o zamanlar Rektör olarak İstanbul Üniversitesinin başında bulunan sayın Prof. Fâhir Yeniçay'ın inisiyativ ve müzahe-
retiyeli Antalya'da hükmî şahsiyeti haiz ve başlı başına bir bütçeye sahip "Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu"nun kurul-
ması ve Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğünün türlü ihti-
yaçlarımızı karşılamakta büyük bir anlayış göstermesi sayesinde araş-
tırmalar ve kazılarımızı her sene büyüyen ve gelişen bir ölçüde yü-
rütme imkânı hasıl oldu.

Bu suretle Eski Çağın önemli liman şehirlerinden olan Side'nin şehir plânını, başlıca resmî yapı ve anıtlarını meydana çıkardık. Eski Çağ tarihçilerinin bu şehre dair verdikleri kuru bilgilerin yanında gözle görülen, elle tutulan ve tarihi bir masal olmaktan kurtaran arkeolojik eserler ve yazıtların bize açıkladıkları birçok hususlar sayesinde şehrin geçmiş zamanlardaki hayatı ve kültürü hakkında canlı bir fikir elde etmeğe muvaffak olduk, bu kültür ve bilhassa sanatın Roma İmparatorluğu zamanında, en çok M. s. 2 nci yüzyılda ve 3 ncü yüzyılın ilk yarısında en yüksek seviyesine ulaşmış olduğunu müşa-
hede ettik. Nitekim bugün buraya gelirken önünden geçtiğiniz di-
rekli caddeler, meydanlar, başta tiyatro olmak üzere başlıca yapılar ve anıtlar hep bu devre aittir. Yalnız bu vesileyle hemen şunu da söyleyelim ki Anadolu'yu o devirde Roma İmparatorluğu'nun sadece bir parçası saymak yanlış bir hareket olur. Çünkü gerek Roma hâ-
kimiyeti zamanında, gerek daha eski devirlerde Anadolu'nun sadece kendisini istilâ etmiş olan büyük devletlerin siyasal ve kültürel etkisi altında kalan bir ülke olmayıp medeniyet ve bilhassa sanat alanında sahip olduğu binlerce senelik bir gelenek sayesinde, bu devletlerin sanatını beslemiş pek eski ve verimli bir kaynak olduğu, Roma İmpa-
ratorluk devrinde de Roma sanatından pek az şey almasına karşılık ona pek çok şey verdiği bugün bilim dünyasınca günden güne daha fazla benimsenen bir gerçek haline gelmiş bulunmaktadır. Bugün bu şehirdeki herhangi bir anıta yahut bir heykele Romalı demek-

tedir. Bu ancak tarih bakımından doğru olabilir, yani o eserin Roma hâkimiyeti devrinden olduğunu ifade edebilir. Bir taraftan şehrin taşıdığı "Side" adının bir Yunan yahut Roma adı olmayıp öz Anadolu adı olduğu, bu şehirde Hellenizm devri içerlerine kadar yerli bir dil ve yazı kullanıldığı, diğer taraftan bu şehre Yunanlı kolonistlerin az sayıda geldikleri, Romalılar zamanında da burada sadece eyalet vâlisi ve maiyyetindeki memurların oturduğu göz önünde bulundurulacak olursa, Side'nin Anadolu'lular tarafından kurulduğu, anıtlarının da yine onlar tarafından meydana getirildiği anlaşılır. Hiç zannetmemelidir ki bugün azamet ve heybetleriyle bizleri hayrette bırakan anıtlar Roma devletinin buralara akıttığı paralar sayesinde vücut bulmuştur. Roma devrinde eyalet şehirleri yalnız dış siyasetlerinde Roma'ya tâbidirler, fakat bunlar iç idarelerinde tamamiyle muhtardırlar. O devirde pek zengin olmıyan ve türlü ihtiyaçları karşılamak mecburiyetinde bulunan şehir bütçeleri şehrin imârına yetmediğinden, büyük yapılar ve tesisler öz Anadolu çocukları olan şehrin zenginleri tarafından yapılmış, tanrılara, imparatora ve şehre armağan edilmiştir. İthaf yazıtları bu hususu açıkça göstermektedir. İşte arkeoloji alanında öz Anadolu unsurlarının ortaya konması ve Anadolu sanatının Roma sanatına olan üstünlüğünün gereği gibi anlaşılabilmesi için bu şehirlerin bilimsel metodlarla kazılmasını ve araştırılmasını millî bir ödev addettiğimizdendir ki buralarda bunca emek ve para sarfiyle çalışmalarımıza devam ediyoruz.

Fakat her arkeolojik kazı birtakım bilimsel ve idarî problemler ortaya koymakta, bu problemlerin çözülebilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bir hâfir sadece eski eserleri meydana çıkarmakla yetinmemek, bunların korunması için bazı tedbirler almak zorundadır. Çünkü şu gerçeği unutmamalıdır ki, toprak ana eski eserlerin en iyi koruyucusudur. Bunlar bir kerre yer yüzüne çıkarıldıktan sonra bina ve anıtları tâmir ve restore etmek, menkul eserleri de havanın tesirlerinden mahfuz kapalı mekânlarda korumak gerekir. Side şehrinde de her sene çıkan menkul eserleri, bunları buldukları çevreden uzaklaştırmaksızın, emin bir yerde toplamak ve teşhir etmek hâfirleri devamlı olarak düşündüren, hattâ bazan uykularını kaçırın bir problem olmuştu. İlk zamanlar köyün güneyinde Halkevi olarak inşasına başlanmış, fakat çok büyük ölçüde tutulduğundan dolayı bitmemiş olarak kalmış bir binanın orta kısmını örtmek suretiyle bir depo vücade getirdik ve bulduğumuz eserleri buraya yer-

leştirdik. Fakat zamanla deponun içi tamamiyle doldu; eserler dışarıya taşmağa ve binanın önündeki plâformu ve hattâ avluyu istilâya başladı. Bu durum karşısında yeni tedbirler düşünmek zorunda kaldık. Kazılarımıza karşı ötedenberi büyük ilgi göstermiş, çok sınırlı para ve araçlarla çalışmamıza rağmen bir hayli eser keşfetmiş ve bazı önemli sonuçlar elde etmiş olduğumuzu takdir ederek bizlerden her türlü maddî ve mânevî yardımlarını esirgememiş olan Y. Müh. Ragıp Devres ve refikaları Selma Devres bu sıkışık zamanımızda imdadımıza yetiştiler. Şehrin merkezinde yer alan, kemer ve kubbeleri yıkılmış olmakla beraber kalın duvarları ayakta duran geç antik devre ait hamam binasının tâmir ve restorasyon işini, bütün masraflar kendilerine ait olmak üzere, üzerlerine aldılar ve bugün açılışını kutladığımız müze binasını vücade getirdiler (1959-1961). Binanın restorasyonu ve müzenin tertip ve tanzimi hakkında çalışma arkadaşım Doç. Dr. Jale İnan gerekli izahatı verecektir. Yalnız hemen şunu söyleyeyim ki bu hususta "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu"nun tesbit ettiği esaslar ve bize verdiği direktifler aynen tatbik edilmiştir. Burada diğer bir hususu tebarüz ettirmeği vazife telâkki ediyorum ki o da bu tâmir ve restorasyon işinin sayın Devres ailesi tarafından sadece muayyen bir miktar para hibe edilmesi, yahut bu işin bir müteahhide ihalesi şeklinde olmayıp, bizzat bay Ragıp Devres'in nezareti altında yapılmış olmasıdır. Kendisi büyük bir enerji, gayret, merak ve hattâ titizlikle bu işlere, bazan kış aylarında da çalışmak suretiyle, nezaret etmiş, bu alanda yetişmiş mütehassus elemanlara yeter derecede sahip olmamakla beraber, muvafâk olmuş nazariyle bakabileceğimiz bu eseri vücade getirerek Side şehrine, Antalya Vilâyetine ve daha genel olarak ilim ve irfan dünyasına hediye etmiştir. Bu suretle kendilerinin Türk kültür tarihinde yeni bir çığır açmış olduğunu ifade edebiliriz. Çünkü bildiğime göre Türkiye'de ilk defa olarak devlet hazinesine yük olmaksızın şahsî bir para ile bir müze yapılmıştır ki, bu hususu sayın Devres'lerin yurdumuzda kökleri pek eski devirlere dayanan vakfetme âdetini canlandırmış olduğu şeklinde de ifade edebilirim.

Side'de, yazıtlardan öğrendiğimize göre, M. s. 3. yüzyılın ilk yarısında Lollianos Bryonianos ve Quirinia Patra adında bir karı koca yaşıyordu. Adından öz Anadolulu olduğu anlaşılan Bryonianos zamanla harap olan suyollarını tâmir ettirmiş, böylece şehrin tekrar bol suya kavuşmasını sağlamıştı. Bu cömertçe harekete teşekkür ma-

kamında Sideli'ler Bryonianos'a "ktistes" yani "kurucu" yahut "bâni" ünvanını vermişler, şehrin her mahallesinde bu karı kocaya altın yıldızlı tunç heykeller dikmişlerdi. Biz maalesef sayın Ragıp Devres ve refikasına bu kabil heykeller dikebilecek kudrette değiliz. Yalnız giriş salonunun kapısı üzerinde, yapılan işin büyüklüğü ile hiç de mütenasip olmıyan küçük bir madalyon ve kısa bir kitabe yer almış bulunmaktadır. Fakat bundan başka kendilerine kalblerimizin derinlerinden gelen en samimî teşekkürlerimizi sunmakla yalnız kazı heyetinin değil, fakat bu törene şeref veren muhterem zevatın hislerine tercüman olduğuma inanıyorum. Bu işin tahakkuku için her türlü yardım ve kolaylığı göstermiş olan ve o zamanlar vali olarak Antalya vilâyetinin başında bulunan sayın Niyazi Akı ve halefi sayın Turgut Kılıçer'e teşekkürlerimizi sunmağı bir borç biliyoruz.

Sayın dinleyicilerim, Side'de kazı mahsulünü içine alan bir müze vücade getirilmiş ve Side kazısı artık sonuna yaklaşmış olmakla beraber işlerimiz henüz bitmiş değildir. Side'de meydana çıkarılan mimarlık eserlerinin aydınlatıcısı ve tamamlayıcısı ve her şeyden önce bir bilim yuvası ve araştırma merkezi olan bu müzeyi canlı bir organizmaya benzetebiliriz. Bu bakımdan her canlı organizma gibi bu müze de zamanla değişmeğe ve gelişmeğe mahkûmdur. Bundan dolayı Side müzesini bir millî anıt olarak sevmek ve benimsemek, onun daima zenginleşmesini ve mükemmelleşmesini sağlamak bizlere ve bizlerden sonra gelecek nesillere düşen bir ödevdir.

Biraz önce kuruluşundan bahsettiğim Antalya Arkeoloji Araştırmaları İstasyonu kendisine sadece bir şehrin değil, bütün Pamphylia bölgesinin araştırılmasını, bu suretle yalnız Eski Çağa ait değil, fakat zamanımıza kadar gelen Antalya bölgesinin kültür ve sanatının incelenerek ortaya konmasını, bununla da ülkelerin kalkınmasında önemli bir faktör olduğu bugün artık tebeyyün etmiş olan turizmin gelişmesine yardımda bulunmağı kendine gaye edinmiş bulunmaktadır. Bu programı bizler ne dereceye kadar tahakkuk ettirebileceğiz, bunu tabii şimdiden kesin olarak söylemeğe imkân yoktur. Fakat bu bölgedeki çalışmalarımıza büyük mahrumiyetler içinde ancak birkaç bin liralık tahsisat ve sekiz-on kürek ve kazma ile başladığımızı hatırlayacak ve bugün resmî ve şahsî yardımlar sayesinde sahip olduğumuz imkânlar ve bunlarla başarılan işleri göz önünde bulunduracak olursak, zannederim ki geleceğe ümid dolu nazarlarla bakabiliriz. Biz bu kadarını yaptık. Ümid edelim ki bizden sonra gelecek nesiller

başlanılan işi devam ettirsinler ve varlıklı yurttaşlarımız sayın Devres'leri örnek alarak yurt içinde müzeler ve ona benzer kültür müesseseleri vücade getirsinler. Bu temennilerimle sözlerime son verir, hepinizi saygıyla selâmlarım.

Doç. Dr. JALE İNAN'IN KONUŞMASI

Sayın misafirlerimiz

Sizlere içinde bulunduğumuz bu yapının tarihinden, restorasyonundan, ve müze olarak tanziminden kısaca bahsetmek istiyorum.

Sütunlu cadde üzerinde, agora'nın karşısında ve tiyatronun yakınında bulunan bu bina, şehirin en mutena yerlerinden birini işgal etmektedir.

Tarihi 5. yüzyıla inen hamam binası asırlar boyunca bazı tadilat ve tamirata maruz kalmıştır. Bunların izlerini, birbirini örten duvar kaplamalarında, zemindeki çeşitli yerlerden alınarak kaplama taşı olarak kullanılan kitabe levhalarında ve diğer mimârî aksamda görmek mümkündür.

Binanın müze olarak kullanılmasına karar verildikten sonra, restore plânları yapılarak Anıtlar Yüksek Kuruluna sunuldu. Kurulun tasdikinden sonra işe başlandı. Binanın restorasyonu modern prensiplere uygun olarak yapıldı. Antik binanın şekil ve havasına sadık kalındı, ilâve ve tamir edilen kısımlar gizlenmeden açık olarak gösterildi.

Bu binanın bir hamam olduğu 1950 senesinde yapılan bir iki sondaj nesticesi tesbit edilmişti. O zaman binanın içine girmek pek zor bir işti. Yıkılan tonoz ve duvar enkazı, binanın içini tamamen doldurmuş ve moloz üzerinde ağaçlar, çalılar bitmişti. İlk zamanlar sütunlu caddeye bakan büyük salonun restoresi düşünülmüştü. Bu salonun duvarları hemen hemen tam bir durumda zamanımıza kadar gelmişti. İçine iskele kurmak için kolaylık maksadı ile beton tonoz dökdükten sonra salonun içi hafredildi. Kazı neticesi bu salonun eserlerin teşhirine pek müsait olmadığı görüldü. Çünkü üç duvarın önünde beş havuz meydana çıktı. Bu salona açılan yuvarlak kuvveli salon da ancak pek az parçanın teşhirine müsait olduğu için, üçüncü bir salonun restore edilmesine lüzum görüldü. Binanın duvarlarının yıkık kısımları tâmir edildi, bu kısımlar çimento harcı ve yapı şekli ile antik

duvarlardan farklıdır. Tonozlar betonarme olarak yapıldı. Antik devirde bu tonozlar tuğla ve harç ile örülmüş üzerleri ise sıvanmıştı. Bugün hacımların atmosferi ve şekli bakımından antik yapıdan farklı değildir. Yuvarlak kubbeli salonda da, kubbenin düşmüş taşlarından bulunabilenler yerlerine konuldu, eksik kısmı betonla örtüldü. İlk salonun zemininde bulunan ısıtmaya mahsus tuğla ayakların mühim bir kısmı ayakta kalmıştı eksikleri de tâmir edildi. Binanın mukavemetini sağlamak için içten ve dıştan derzler yapıldı. Antik mermer kaplama ve pervazlardan bir kısmı da orijinal yerlerine konuldu. Bu salonun su künkleri, tevzi tesisleri de muhafaza edildi. Havuzları ve bütün tesisleri ile hamam karakterini taşıyan bu salon bir müze halindedir. Bu karakterine hâlel getirmemek için burada fazla eser teşhirinden çekinildi. Ve gene salonun havasını rencide etmemek için küçük eserlerin teşhirine mahsus çerçevesiz tamamen camdan vitrinler tercih edildi.¹ Esas müze salonu ise üçüncü salondur. Işık şartları da müsait olan bu salonda Side kazılarında bulunan heykeltraşlık eserleri teşhir edilmektedir. Kubbeli salon dört nişi ile tanzimini kendi tâyin ediyordu. Nişlerinin içine birer heykel konuldu. Bu salon antik hamamın diğer bir büyük salonuna açılmaktadır. Yalnız duvarları ve zemini tâmir edilen bu sonuncu salon açık hava müzesi haline getirilmiş olup müzemizin avlusunu teşkil etmektedir.

Sideliler şehirin hayrına çalışanların heykelini dikerler ve kaidesine bir şeref kitabesi yazarlardı. Biz de bu geleneğe sadık kalarak avludan ilk girilen yuvarlak kubbeli salona Devres'lerin şeref levhasını koyduk ve böylelikle kendilerine şükranlarımızı sunmak istedik.

HOLANDA TARİH VE ARKEOLOJİ ENSTITÜSÜ MÜDÜRÜ

Prof. Dr. A. A. CENSE'NİN KONUŞMASI

Side Müzesi açılış töreni için gönderilen dâvetiyeye ve şahsıma gösterilen dostluğa teşekkür ederek sözlerime başlamak isterim. Bu mutlu törene iştirak Holanda Arkeoloji Enstitüsü için bir şeref, şahsım ve eşim için de büyük bir bahtiyarlıktır.

Senelerdir kıymetli çalışmalarını ile Side'nin değerli eserlerini tekrar ihya eden Prof. Mansel ve meslekdaşlarını, bu kerre buraya kazandırdıkları bu müze binası için de ayrıca tebrik ederim. Prof.

¹ Vitrinlerden biri Sayın Nejat Eczacıbaşı tarafından müzemize armağan edilmiştir. Kendisine teşekkürü bir borç biliriz.

Mansel ve doçent Jale İnan'ın çalışmaları ile ilim ışığına çıkan Side eserleri, bu müzede toplanacak, korunacak ve meraklılar için tetkik imkânı sağlayacaktır.

Side'nin, arkeoloji muhibbi bir mühendis ailesinin alâkasını uyandırmış olması, büyük bir saadettir.

Bu alâkanın canlı bir delilini şimdi karşımızda görmekteyiz.

Sayın Bay Devres! Siz, eski bir hamam binasından, âdeta sihirli bir yaratışla, böyle fevkalâde bir teşhir binası yaratmış bulunuyorsunuz. Sizi ve arkeolojiye duyduğu büyük alâkası ile bu çalışmalarınızı daima destekliyen Bayan Devres'i bu binanın meydana gelmesinde gösterdiğiniz her türlü yardımdan dolayı tebrik ederim.

Bu gün Türkiye arkeolojisi için mutlu bir gündür.

Holanda Tarih ve Arkeoloji Enstitüsü üyeleri ve Holanda'daki idare Heyeti de bu sevinci paylaşmaktadırlar.

Bu eserin arkeologlar kadar Antalya halkı ve ili için de faydalı olacağına inanarak, binanın hayırlı olmasını temenni ederim.

YÜKSEK MÜHENDİS RAGİP DEVRES'İN KONUŞMASI

Sayın dâvetliler,

Muhterem hatiplerin benim ve eşim için söyledikleri takdir ve iltifat dolu cümlelerden çok mütehassis oldum. Şimdi büyük bir heyecan içinde kendilerine şükran hislerimizi arz için huzuruza gelirken, göstermiş olduğunuz candan tezahürat, heyecanımı bir kat daha arttırdı. Bütün kalbimle teşekkür ederim; var olunuz.

Mazhar olduğumuz bunca teveccüh ve iltifat, hakikaten lâyük olduğumuzun kat kat üstündedir. Esasen yaptığımız bu hizmet, üzerinde kabartma profillerimiz bulunan bir taşla intikal ettirilmekle mükemmelen mükâfatlandırılmış bulunuyoruz. Bu tarzın eski Side geleneğine uygun olması da bizi ayrıca sevindirmiş ve bahtiyar etmiştir.

Muhterem dâvetliler; bu müzenin açılması:nda en büyük şeref sayın Ordinaryüs Profesör Arif Müfit Mansel ile sayın Doçent Doktor Jale İnan'a aittir. Ve asıl teşekkürü lâyük olanlar da kendileridir. Senelerdenberi büyük bir dikkatle ve vukuf ile kazıları idare ederek bunca güzel eseri meydana çıkarmasalardı, bugün Side'de bir müze tesisi bittabi mevzuubahis olamazdı.

Kendilerini bu hafriyatın başında ilk defa 1954 yılında gördüm. Her türlü mahrumiyet içinde, cüz'î bir tahsisat ile ve nasıl bir feragatle çalıştıklarını gören bir insanın yardım hissi duymaması mümkün değildi.

O tarihlerde bulunan eserleri mutlaka ve müstacelen muhafaza altına almak icap ediyordu. Bulunan heykel o akşam depoya nakletilmez veya başka bir şekilde korunmazsa, gece burnu ve kulakları kırılıyordu. O zaman bizleri çok müteessir eden bu haletiruhiye, memnuniyetle arzedeyim ki, son senelerde kalmamıştır. Bilâkis gerek Side'liler ve gerek civar köylüler bu güzel san'at eserlerini sevmekte ve muhafazasına gayret etmektedirler.

Sözlerimi bitirirken, bu binanın inşaatında başından sonuna kadar bulunan Hasan, İbrahim ve Re'fet ustalar başta olmak üzere çalışan bütün usta ve işçilerin mesaisini teşekkürle anmayı ve inşaatın devamı müddetince bize hiçbir yardımı esirgememiş olan eski valimiz sayın Niyazi Akı ile, valimiz sayın Turgut Kılıçer'e teşekkürlerimizi sunmayı bir vazife bilirim ve hürmetle huzurunuzdan ayrılıyorum efendim.

*

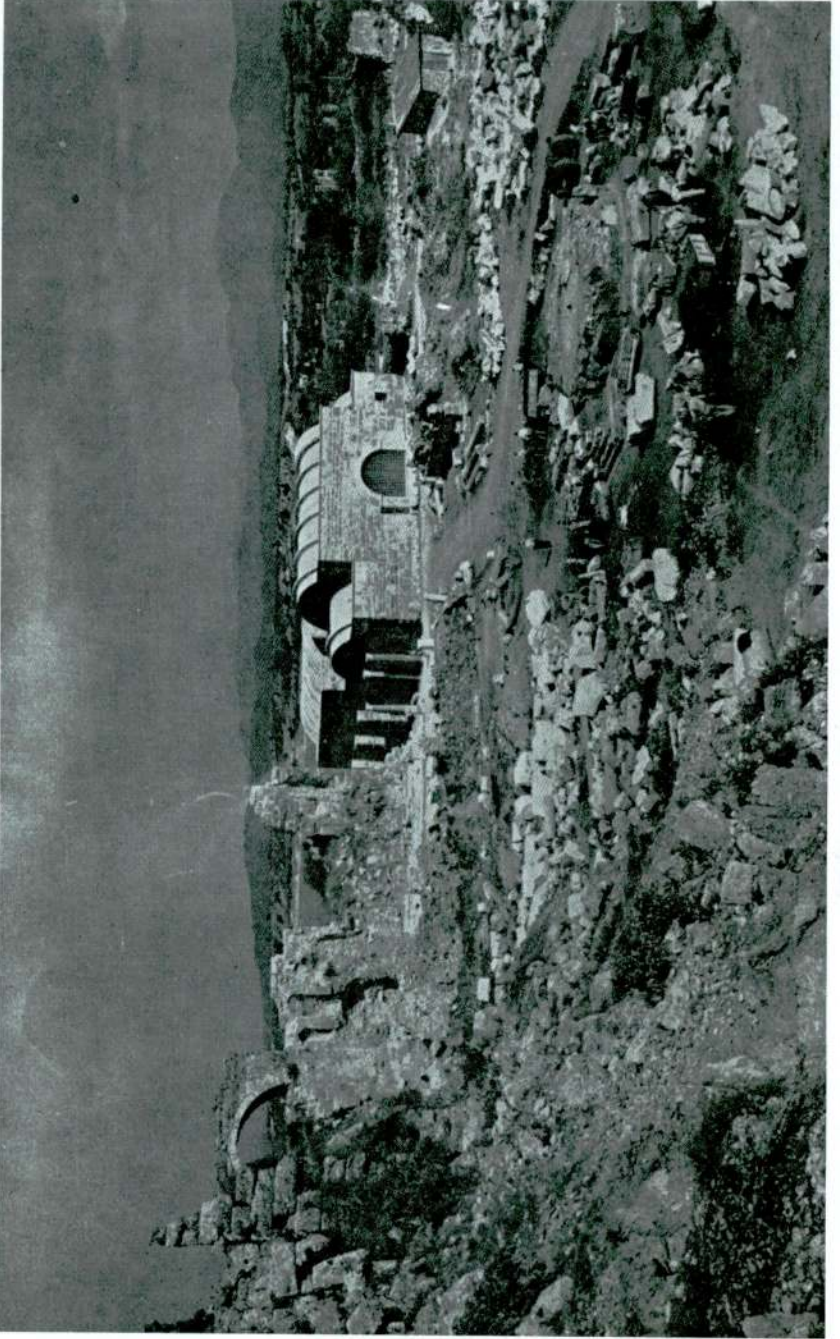
ŞEMSEDDİN GÜNALTAY'IN I. ÖLÜM YIL DÖNÜMÜ

Türk Tarih Kurumu'nun değerli Başkanı büyük devlet ve fikir adamı Şemseddin Günaltay'ın ölümünün I. yıl dönümü olan 19 Ekim 1962'de Türk Tarih Kurumu üyeleri Kurum Başkanı Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'nun Başkanlığında kabrini ziyaret ederek bir çelenk koymuşlar ve saygı duruşunda bulunmuşlardır. Bu ziyarete ait bir kaç resmi bu sayımıza koymuş bulunuyoruz.

Side'nin güneyden kuzeye doğru panoraması: tiyatro, agora, Müze.

Tiyatrodan Agora'ya ve Müzeye bakış.

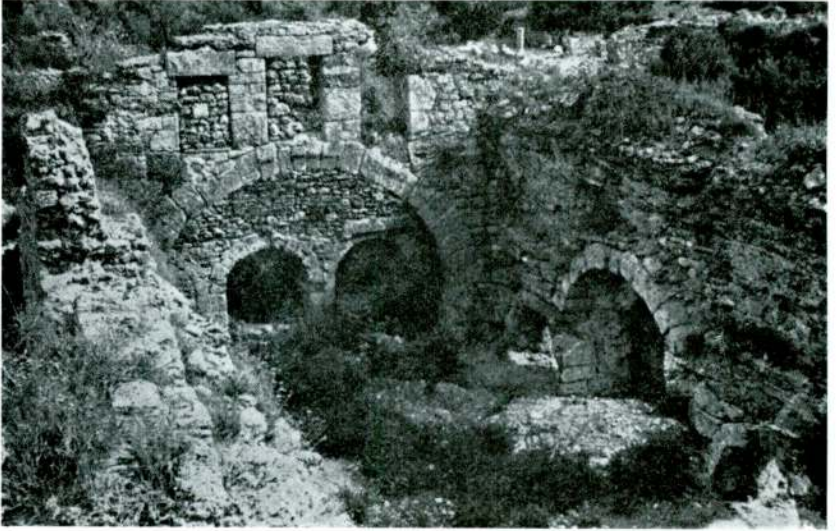
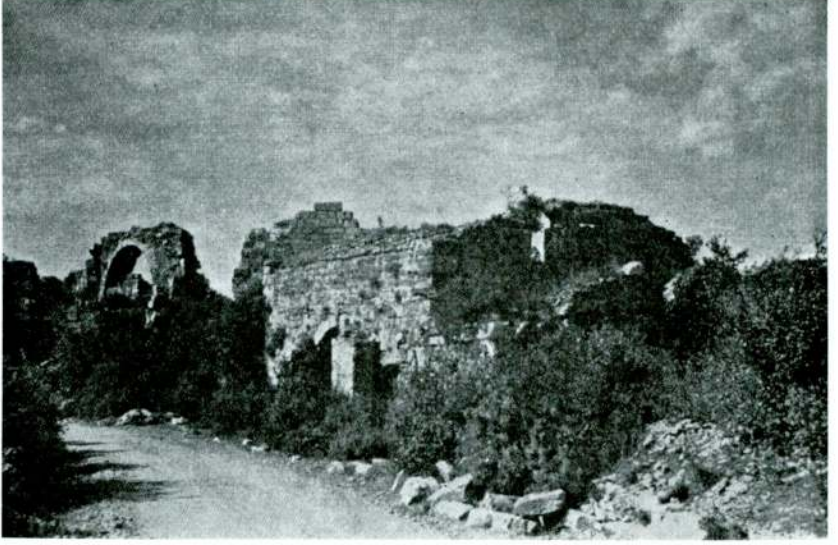

Müzenin yakından görünüşü.

Müzenin kuzey yanı.

Haberler

Müze binası onarılmadan önce.

Müze onarılırken.

Türk Tarih Kurumu Genel Müdürü Uluğ İğdemir Side Müzesinin yaratıcıları ile bir arada: sağdan sola doğru, Ragıp Devres, Jale İnan, Arif Müfit Mansel.

Devres'ler müzede bir heykelin önünde.

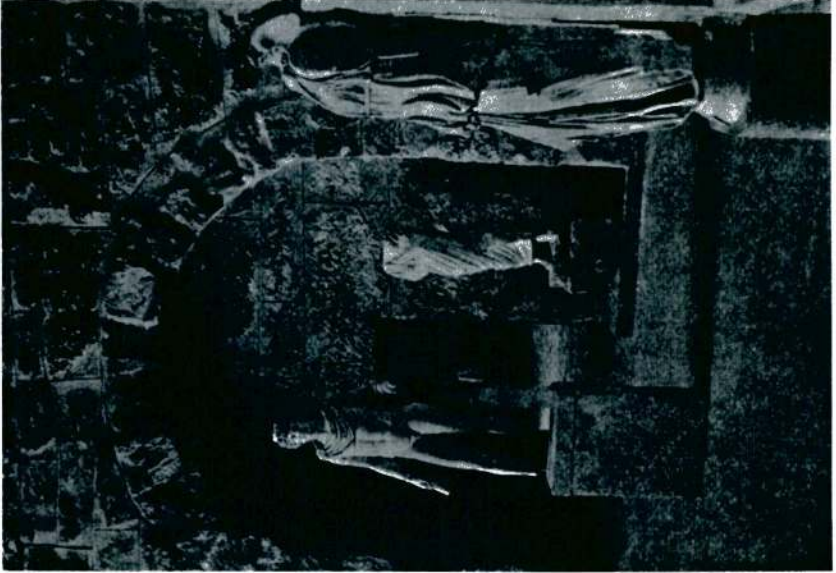
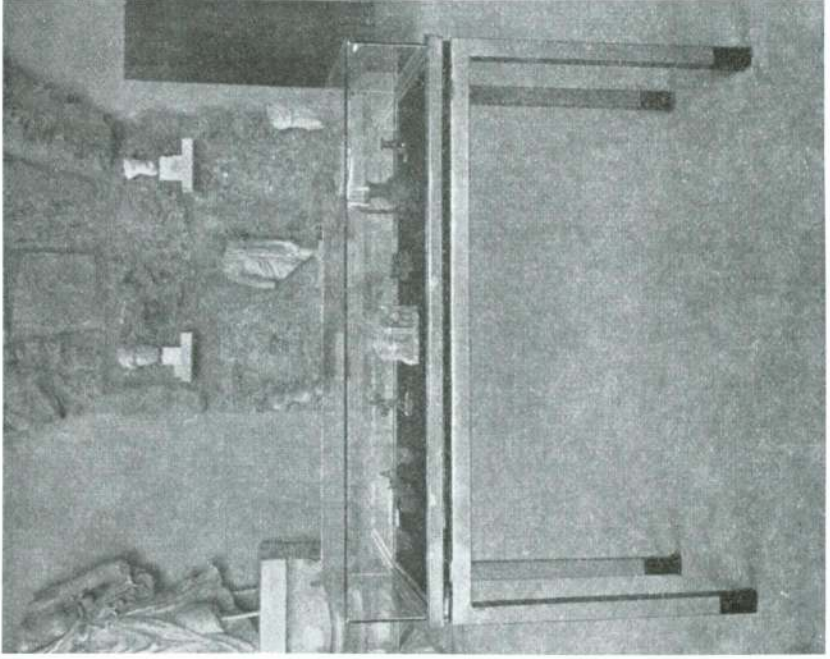

Açılış töreninde Ragıp Devres konuşuyor.

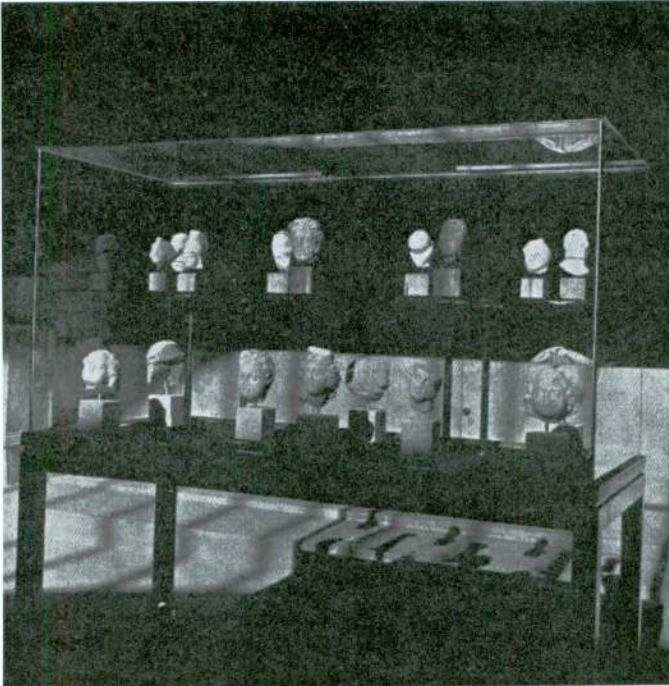
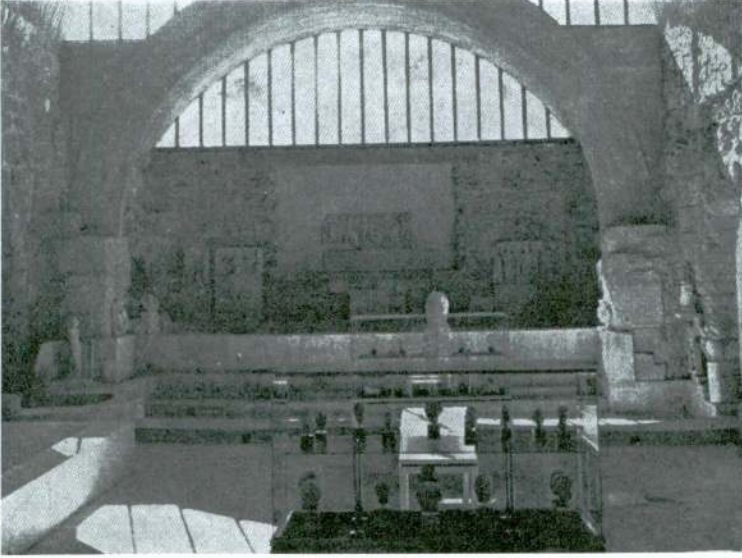

Müzenin içine Devres'ler için konmuş olan plak.

Haberler

Müzenin içinden görünüşler.

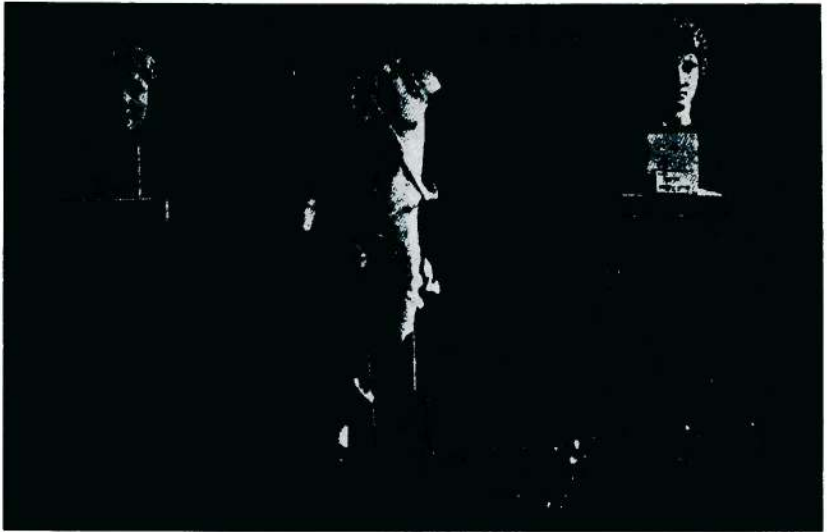

Havuzlu salon ve vitrinler.

Haberler

Havuzlu salonun kuzey yanı.

Müzedeki heykel ve heykel başlarından üçü.

Müzeden başka görünüşler.

Haberler

Müzedede bir ziyaretçi.

Türk Tarih Kurumu Başkan ve üyeleri Şemseddin Günaltay'ın mezarı başında.

